

Se vzpomínkou a přáním odvahy a jemnosti

Asi poprvé ve svých dějinách se se v roce 1998 Kroměříž dostala na fyzickou mapu světa. Je to podivná mapa: jsou na ní zakresleny kontinenty a oceány, pohoří a nížiny, ale žádné hranice států a ani žádná hlavní města, za to na ní bylo v červnu 2026 necelých třináct stovek koleček a kosočtverečků. Co kolečko – to přírodní pamětihodnost, co kosočtvereček – to památka zrozená rukou člověka. Ta mapa je geografickým zobrazením Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví a jednomu z kosočtverečků je přiřazeno jméno Zahrady a zámek v Kroměříži.

Být vybrán pro tento prestižní mezinárodní seznam je jako být povýšen do šlechtického stavu, ale ne mezi nějaké zemánky či hrabátka, ale rovnou mezi vysokou šlechtu. Dostat se mezi ně opravdu není snadné. Vždyť, jak je svět veliký, jaké množství kultur a civilizací se na něm vystřídalo a jak staré jsou některé civilizace a kolik tisíců památek zrodily a po sobě zanechaly... Těch necelých třináct stovek pamětihodností je vlastně jen zlomek divů světa z obrovského množství darů dějin i přírody. Darů vybíraných pro Seznam světového dědictví přísně odborně. Mnoho povolaných, leč málo vyvolaných, chtělo by se říci...Pramálo tu záleží na politických ambicích, přáních či ctižádostech a sebevědomí – pravidla přísného posouzení musí být dodržena stůj co stůj, aby se kulturní či přírodní památka dostala mezi „best of the best“.

Všechno začalo ve druhé polovině minulého století, kdy Sovětský svaz začal stavět na žádost Násirova Egypta na Nilu obrovskou, tzv. druhou Asuánskou přehradu a její vzduť vody začaly ohrožovat staroegyptské chrámy v Abú Simbelu a na ostrově Philea.

A tehdy UNESCO udeřilo na pomyslný buben: podařilo se mu zorganizovat mezinárodní kampaň na jejich záchranu a shromáždit potřebné fondy, aby chrámy byly úspěšně přesunuty na nová místa. To bylo samo o sobě mimořádný počin – jednak to bylo poprvé v dějinách, kdy se národy vzchopily ke společné praktické akci a neskončilo to, jako už mnohokrát, jen slovními deklamacemi, jednak šlo o světově jedinečný a novátorský počin i z hlediska technického a konzervátorského – vždyť přesouvat např. na mnohatunové kamenné bloky rozřezané skalní chrámy v Abú Simbelu na nové místo byla do té doby věc nevídaná.

Úspěšnost této záchranné akce vyvolala další mezinárodní kampaně, ať to byly práce na záchraně jednoho z nejstarších měst na světě – Mohendžodára v Pákistánu či budhistického chrámu Borobodur na indonéské Jávě aj. A tak se na základě těchto pozitivních zkušeností začala pomalu v UNESCO formovat myšlenka na společnou mezistátní ochranu toho nejcennějšího, co lidstvo obdrželo od minulých generací nebo přírody. Tak se zrodila Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, která v listopadu 2022 oslavila své padesáté narozeniny a dnes je jednou z nejúspěšnějších mezinárodních smluv vůbec - vždyť k červnu 2025 se jí cítilo vázáno sto devadesát šest států a takových smluv zase tak moc není. Ta také právně ustavila postupně budovaný a už zmíněný Seznam světového dědictví.

Nápad zapsat Kroměříž do Seznamu světového dědictví byl dítětem kroměřížské občanské iniciativy, nezrodil se ani v ministerských kuloárech a ani ve vědeckých badatelkách. Myslím, že 25. výročí zápisu kroměřížských památek je tedy také výročí úspěšnosti občanské společnosti zastoupené v kroměřížském Klubu UNESCO, o němž jeden z našich velvyslanců

v Paříži mi jednou řekl: “pane kolego, kdo v Kroměříži za něco stojí, je členem Klubu UNESCO...”

První myšlenka postupně zrála a stabilizoval se názor, že k zápisu do Seznamu světového dědictví mají být prioritně navrženy především zahrady v Kroměříži, protože měly pro svou hodnotu největší šanci na zápis, a s nimi věcně související arcibiskupský zámek. Byla to tedy úvaha taktická, která se ukázala jako zcela správná.

Na toto téma byla následně zpracována podle přesných mezinárodních pravidel odborně velmi náročná nominační dokumentace a následovalo mezinárodní expertní řízení ICOMOS v Kroměříži a teprve po něm projednání návrhu v rozhodčích orgánech mezivládního Výboru pro světové dědictví při UNESCO, pro nějž ICOMOS připravuje odborná doporučení a rady.

O úspěch dokumentace a řízení se zasloužili mnozí - za představitele veřejné správy jmenujme alespoň pana přednostu tehdejšího okresního úřadu, Mgr. Piláta a starostu Kroměříže Ing. Dvořáčka; z plejády zpracovatelů nominační dokumentace určitě nesmíme zapomenout na Dr. Petru, Dr. Slavička, Dr. Sehnala, Dr. Turkovou, Ing. Svobodu, Ing. Čermáka, Ing. arch. Riedla, Mgr. Pálku aj. Bylo by nevděkem nezmínit Ing. arch. Vošahlíka, který „kočiroval“ tuto, na koordinování poněkud náročnou, vědeckou „chasu“ (jestli tam „někde nahoře“ pana architekta čtete tyto řádky, tak vězte, že už jen za to zasloužíte hluboký obdiv) a Ing. arch. Kuču, který do nominační dokumentace napsal tzv. srovnávací analýzu. (To je jedna z jejích nejdůležitějších partií – předkládající země totiž musí sama dokázat, že památka, kterou navrhuje k zápisu do Seznamu světového dědictví, je minimálně v kontinentálním měřítku tím nejlepším z nejlepšího, a srovnávací studie tak má přispět k argumentaci, že kandidující pamětihodnost má skutečně světově výjimečnou hodnotu). Nesmíme ani zapomenout na p. Mgr. Lukáše, který při obtížném expertním jednání v Kroměříži bojoval jako lev a slíbil vedoucímu expertního týmu, dle mého tehdy skeptického soudu, i nemožné, aby to do čtrnácti dnů ale také i splnil! Díky patří i těm, kteří se zasloužili o likvidaci škod po povodních v Podzámecké zahradě tak, aby stopy po nich nevzbudily v expertech děs. Co ke všem těm jménům i těm, jejichž jména jsem tu snad nezmínil, dodat? V Itálii se říká se, že vzpomínka na dobrého člověka vždycky zavoní jako větvička vavřínu, když na ní padne kapka rosy. Všem Vám, dámo a pánové, moc a moc děkujeme a vzpomínáme na Vás.

Jdou-li mé vzpomínky v čase dále, po expertním řízení, které v sobě mělo až jistou dávku absurdity, protože kroměřížské zahrady byly hodnoceny v mrazivém lednu bez krásy zeleně a květin, ale také bez sněhu, který někdy může skrýt lečjakou jizvu, následovalo, podle tehdy platných pravidel, projednávání kandidatury Zahrad a zámku v Kroměříži před předsednictvem Výboru pro světové dědictví při UNESCO. Pravidla tehdy velela, že stát nominující nějaký kulturní nebo přírodní statek na Seznam světového dědictví se sice mohl jednání předsednictva zúčastnit, nesměl však nominaci hájit, nanejvýše odpovědět na otázky, pokud by mu byly výslovně položeny. Obecně vzato, tato jednání předcházející plénu Výboru pro světové dědictví s jeho závěrečným verdiktem, bývala velmi pracovní a někdy i velmi, velmi zevrubná a jsou pod kůží. Vzpomínám-li si však dobře, kroměřížská nominace předsednictvem prolétla jak rozžhavený nůž máslem. Tak hladce, a to jen proto, že expertní posudek ICOMOS připravený panem Robertem De Jongem byl mimořádně příznivý a námi předložená nominace zpracována s vysokou mírou přesvědčivosti. Výboru pro světové dědictví, který tehdy zasedl v japonském Kjóto pak už bylo jen aprobovat jednoznačně

doporučení svého předsednictva a zapsat Zahrady a zámek v Kroměříži na Seznam světového dědictví. Necítíte symbol v tom, že se to stalo právě ve městě starých císařských zahrad?

Když se řekne, že památky zapsané na Seznam světového dědictví jsou elitou, šlechtou mezi památkami, maně se vynořuje jedna stará zásada platná pro šlechtu britskou, francouzskou, italskou, španělskou, německou a nevím ještě jakou: „noblesse oblige“ – výsadní postavení zavazuje. To platí i pro památky ze Seznamu světového dědictví. Podle filosofie Úmluvy o světovém dědictví mají být „vlajkovými loděmi“ péče o kulturní a přírodní dědictví, následováníhodnými příklady pro všechny ostatní.

Nesmím a ani nemohu říci, jak toho dosáhnout, ale snad mohu na základě své mnohaleté zkušenosti vyvodit jednu radu: ztište na chvíli svůj hlas a naslouchejte svým památkám, ony samy mluví, možná tiše, ale mluví a řeknou Vám o svých bolestech i nadějích. Přistupujte k jejich problémům odvážně a s otevřeným hledím jako praví muži, ale řešte je s jemností a citlivostí ženské ruky. Tak to říkal jeden můj vzácný francouzský kolega o památkách v údolí Loiry, které je také na Seznamu světového dědictví, a určitě nejsem sám, kdo si myslí, že to platí i pro Zahrady a zámek v Kroměříži.

Pečovat o Zahrady a zámek v Kroměříži je náš úkol, k němuž jsme se dobrovolně zavázali, a to dokonce dvakrát: jednak tím, že jsme přistoupili svobodně a z vlastní vůle k Úmluvě o světovém dědictví, jednak tím, že jsme svobodně, z vlastní vůle a poučeně navrhli Zahrady a zámek v Kroměříži zapsat na Seznam světového dědictví. Je tedy naší povinností a už ne pouze v našem zájmu, ale v zájmu celého lidstva, o ně pečovat – vždyť zahrady a zámek v Kroměříži jsou, v duchovním slova smyslu, dědictvím i všech ostatních národů světa.

Mezinárodní společenství dobře ví, že Zahrady a zámek v Kroměříži naší generaci nepatří. Nám jsou jen na chvíli propůjčeny, abychom se o ně starali a předali je v pořádku těm, komu náleží - našim dětem. Tak se to sluší na řádné hospodáře a slušné lidi. Vždyť i tady na Hané se každý pořádný sedlák snažil, aby dědicovi odevzdal grunt bez dluhů a v dobrém stavu.

Až půjdete starou Kroměříží, podívejte se na tu krásu kolem sebe. To jsou Vaše kořeny a kdo se nezajímá o své kořeny, ten se nezajímá o svou vlastní identitu a kdo se o ní nezajímá, ten jí ztrácí a kdo identitu nemá, jakoby ani nebyl. Děkuji Ti, Kroměříži, že jsi mi dala pocítit a poznat mě sama. To přeji i Vám všem.

Bylo mi ctí, že jsem mohl tomuto městu před více než čtvrt stoletím posloužit.

Mgr. Michal Beneš, CSc.

nositel medaile ministra kultury Artis Bohemiae Amicis,

místopředseda Rady světové památky Historické jádro Prahy,

čestný člen České komise pro UNESCO,

čestný člen Klubu UNESCO v Kroměříži